

Мр. ДУШАН БАБАЦ

ВОЈСКА И ВОЈНЕ УНИФОРМЕ У КНЕЖЕВИНИ И КРАЉЕВИНИ ЦРНОЈ ГОРИ*

Стварање црногорске војске

Године 1851. књаз Данило укинуо је кнежине и кнезове, основао капетаније и поставио племенске капетане.¹ Племенски капетани имали су, поред судске и административне, и војну власт. Избор кнеза био је по пореклу, јунаштву и карактеру. Војска је формирана по племенима у стотине на чијем челу су постављани стотинаши, бирани од војника који су се нарочито истицали природном бистрином, окретношћу и храброшћу. Стотинаши су у рату водили своје стотине а у миру помагали племенске капетане у вршењу судске власти. Мања јединица била је десечарија којом су командовали десечари, који су у миру помагали стотинаше у вршењу судске власти по селима. У неким нахијама књаз Данило поставио је командире који су имали положаје команданата батаљона, и вршили су углавном војну власт.

Сем ових племенских јединица, за време књаза Данила и касније, постојала је и Књажевска гарда од 1000 људи, подељена у 10 стотина. Гарда је била састављена од најбољих јунака из свих племена.

Војска није била подељена на родове и струке. Сви су били пешаци, јер је то најбоље одговарало географији земљишта и особинама народа у Црној Гори, државном уређењу и финансијском стању земље.

Прва новина у смислу модернијег уређења црногорске војске датира у 1866. годину када је, на молбу књаза Николе, српски књаз Михаило послао војну депутацију² са задатком да уреди црногорску војску

* Велику захвалност за помоћ коју су ми пружили приликом истраживања и израде овог рада дугујем професору Чедомиру Васићу, Бранку Богдановићу и Милалдину Марковићу.

¹ Војна енциклопедија, том 2, Београд 1959. 258, 259

² Војислав Пантелић, Јован Боснић, Иван Катић, Наша војска, њен постанак и развој, Издање Инвалидске привредне задруге Краљевине Југославије, Београд 1937, 19-22.

по србијанском начину и да обучи извешан број младића који ће касније моћи послужити као наставници и старешине. Те године позвано је на вежбу 100 пешака, 50 артиљераца и 10 трубача. Обука је извођена до краја јуна исте године.

По упутствима ове мисије из Београда, једна комисија извршила је 1870. године попис свих мушкараца старости од 16 до 60 година способних за војну службу. На основу уредбе од 1. јануара 1871. године војска је формирана у 23 батаљона редовне војске, шест батаљона гарде и једну батерију. Формација је и овога пута изведена на строго племенско-територијалној основи, како у погледу људства, тако и у погледу старешина. По тој уредби батаљони су се делили на чете, чете на водове, а водови на десетине. Свака чета имала је свог барјактара који је носио заставу, а за то звање бирао се војник који је својом личном храброшћу заслуживао ту почасти, да пред својом јединицом носи заставу. Више јединице од батаљона биле су бригаде, јачине 3-4 батаљона и по један батаљон гарде, јачине од 500 људи и нешто артиљерије.

Током 1869. године у Црну Гору су дошла два официра која су завршила Војну академију у Сен Сиру, године 1876. два официра која су се школовала у Аустрији, а 1. јула 1886. године прва група од десет школованих официра из Италије.

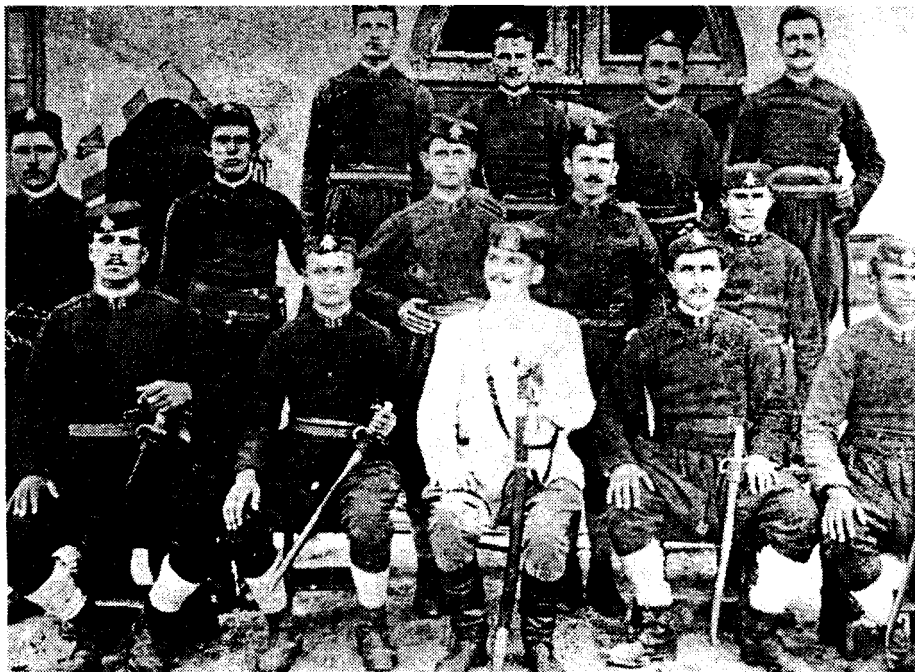
Током 1885. године у Подгорици је формирана „Управа топништва”.

Одмах по доласку ових школованих официра позвано је на шестомесечну вежбу у Никшић 520 изабраних младића, такозваних „Никшићких пешака”, који су после вежбе и положених испита упућени у своје чете са задатком да помажу командире чета приликом обуке војника. Већина њих је касније унапређена у официре народне војске.

Како све чете нису биле попуњене свршеним питомцима из Никшића, то је 1893. године позвано у Подгорицу још сто изабраних младића, који су после свршеног тромесечног курса попунили празна места по четама народне војске.

Током 1895. године у црногорској војсци је било око двадесет официра школованих на страни, што се сматрало довољним за један батаљон стајаће војске, али је требало спремити ваљане подофицире. Зато је, благодарећи руској помоћи, 29. септембра 1895. године отворен у Подгорици први курс пешадијске подофицирске школе, у који је примљено 60 питомаца. Курс је трајао десет месеци и питомци су после положених испита унапређени у подофицире стајаће војске – десечаре.

Другог августа 1896. године сазван је на Цетињу I. батаљон стајаће војске, чија је обука трајала четири месеца. После тога сваке године позиване су поједине групе официра и подофицира народне војске на вежбе.

Снимак питомаца пешадијске подофицирске школе из Подгорице са старешином Петром Мартиновићем начињен пре 1910. године.

У току 1903. године из Бугарске су се вратила четири официра са свршеним артиљеријским училиштем, а нешто касније из Италије један поручник са свршеном артиљеријском школом.

Седамнаестог децембра 1903. године отворена је на Цетињу војничка школа у коју су ступили потпоручници из прве класе подофицирске школе, и они су после десетомесечног курса унапређени у чин поручника.

Године 1903. формиран је и други батаљон стајаће војске у Подгорици. Ова два батаљона са пешадијском школом образовала су бригаду са седиштем на Цетињу.

Број официра школованих на страни увећавао се сваке године. Исто тако, повећавао се и број подофицира и официра из школе у земљи

(4 класе свршиле су официрску школу у пешадији). Официри су позивани на курсеве, ради упознавања са новим наоружањем. У току 1904. године изведен је први, а 1905. други велики маневар.

Снимак стајаће војске начињен на Цетињу у јесен 1904. приликом поласка црногорске војске на прве велике маневре. Јасно се види да су војници стајаће војске и официри прописно одевени у тамно плаве српске шињеле М 1896.

У току 1906. године, из финансијских разлога, престала је батаљонска обука стајаће војске, а вежбе су вршене по четама и батаљонима народне војске, све до 1910. године.

Указом од 6. јануара 1906. године Црна Гора је подељена на 11 бригадних округа. Сваки округ формирао је по једну бригаду и један резервни батаљон.

Током 1907. године позвано је шест официра ради упознавања са описом и руковањем митраљезом. После шестомесечног курса формирана је прва митраљеска чета, код које су изводили обуку поменути официри. После ове, обучене су још три митраљеске чете.

Током 1908. године Русија је повисила субвенцију за обуку војника и пристала да пошаље око 36 официра, разних струка и родова војске, за организацију штабова и осталих служби у позадини војске. Осим тога, обавезала се за потпуно наоружавање: брдском, пољском и градском артиљеријом.

Нова Уредба о формацији војске издата је 20. августа 1908. године, и по њој се први пут јавља дивизија. Тада је територија Црне Горе подељена на 4 дивизијска, 11 бригадних, 52 батаљонска (4 муслиманска батаљона нису имала своје округе, него су попуњавани са више њих) и 322 четна округа (реона).

Почетком 1910. године ступио је на снагу нови Закон о устројству војске,³ који је предвидео три рода војске: пешадију, артиљерију, инжињерију и струке: генералштабну, војно-инжењерску, војно-техничку, војно-судску, интендантску и санитетску.

Војска је подељена на:

- а) Регрутну класу (18-20 година),
- б) Активну војску, која се састоји из I и II класе (20-52 године),
- в) Резервну војску (52-62 године).

Законом су била предвиђена обавезна годишња вежбања.

У мају 1910. године позвана су, у местима дивизијских штабова, на тромесечну вежбу четири батаљона и четири батерије.

У току 1911. године отворен је на Цетињу кадетски корпус, у који је ступило 40 питомаца (20 са основном и 20 са два разреда гимназије). Школовање је било предвиђено седам година за питомце са основном школом, и пет година за оне са два разреда гимназије. Командант корпуса и наставници били су руски официри и професори Цетињске гимназије. По свршетку корпуса требало је да питомци продуже школовање у војним школама у Русији, али објавом рата 1912. године корпус је престао да дејствује.

У фебруару 1912. године позвана је на вежбу и друга партија од четири батаљона и четири батерије регрута. Те године позвано је у Подгорицу на тромесечну вежбу седам извиђачких чета (нарочита формација подешена за планински терен).

Црна Гора је ступила у рат 1912. године са четири дивизије састављене од 11 бригада.⁴ После свршетка рата, у новоосвојеним крајевима, Црна Гора је формирала још шест бригада, и са овом снагом је ступала у ратове 1913. и 1914. године.

Изглед формације црногорске војске у време балканских ратова приказан је у наредној табели:⁵

³ Закон о устројству војске, 29. април 1910, Цетиње

⁴ Handbook of the Montenegrin Army, prepared by the General Staff, London 1909, 11.

⁵ Die Serbische und Montenegrinische Armee - patrouillenbehelf, 1913, (prilog 1)

1. ЦЕТИЊСКА ДИВИЗИЈА			2. ПОДГОРИЧКА ДИВИЗИЈА			3. НИКШИЋКА ДИВИЗИЈА			4. КОЛАШИН. ДИВИЗИЈА		
1. бригада Капурска 6 батаљона	2. бригада Ријечко- Девичанска 4 батаљона	3. бригада Приморско- Црнинска 7 батаљона	4. бригада Зетска 6 батаљона	5. бригада Служба 3 батаљона	6. бригада Брдска 4 батаљона	7. бригада Никшићка 5 батаљона	8. бригада Вучеловска 4 батаљона	9. бригада Дурмиторска 5 батаљона	10. бригада Колашинска 6 батаљона	11. бригада Васојевићка 6 батаљона	

Свака бригада је у свом саставу имала четири митраљеске чете, једну брдску батерију и пионирску чету, док је свака дивизија имала приде још једну пољску батерију и једну брдску батерију.

Бројно стање црногорске војске у време балканских ратова приказано је у наредној табели:⁶

	УКУПНА ЈАЧИНА
гарда (перјаници)	100
56 пешадијских батаљона	35.400
16 извиђачких одреда	640
12 митраљеских одреда	436
6 пољских батерија	
14 брдских батерија	артиљерија укупно 3000
10 тешких батерија	
5 инжењеријских чета	300
12 телеграфских секција	360
резерва	1600
УКУПНО	41.836

После балканских ратова и територијалног проширења, дошло је и до повећања војске тако да су формиране две нове дивизије: 5. Пљеваљска (коју су чиниле Пљеваљска и Бијелопољска бригада) и 6. Пећка (коју су чиниле Пећка, Рожајска и Плаво-Гусињска бригада).

Мобилизација црногорске војске пред Први светски рат је обављена 28–29. јула 1914. а концентрација трупа 29–30. јула (29.000 људи, и око 6000 на албанској граници).

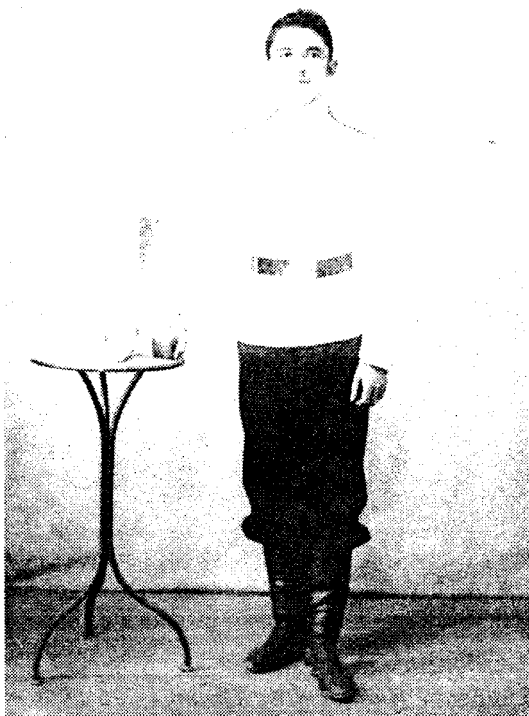
Врховни командант је био краљ Никола, а начелник штаба српски генерал Божидар Јанковић. За операције у 1914. години борбени распоред снага је промењен.

Бригадир Лука Гојнић је био командант Пљеваљске дивизије (коју је чинило 10 батаљона, око 6000 људи).

Дивизијар Јанко Вукотић је био командант Херцеговачког одреда (који је чинило 20 батаљона са око 15.000 људи).

Дивизијар Митар Мартиновић је био командант Ловћенског одреда (који је чинило 18 батаљона са око 8000 људи).

⁶ Armies of the Balkan States 1914-1918, General Staff, War Office, London, 63

Миланко Штефановић

НИКШИЋ

Питомац Кадетског корпуса са Цетиња формираног 1911. године. Униформа је веома слична као код руских кадета и чине је бела „гимнастерка” са погонима, бела шапка са руском војничком кокардом, тамне панталоне, чизме и опасач са копчом.

Бригадир Радомир Вешовић је био командант Старосрбијанског одреда (који је чинило 13 батаљона са око 6000 људи).

Укупна снага црногорске војске 1914. године је износила 61 батаљон са око 35.000 људи.

У току 1915. године, после реорганизације црногорске и српске војске установљен је нови распоред снага које су чиниле: Санџачка војска, Херцеговачки одред, Ловћенски одред и Старосрбијански одред, од којих је Санџачка војска чинила 2/3 укупних снага од 48.244 људи распоређених у 86 ¹/₂ батаљона са 134 топова и 73 митраљеза.

Митраљеска чета са митраљезом Maxim M 1912 током опсаде Скадра 1913. године. На десној страни је нижи официр у ратнодопској униформи и због тога без еполетушки – погона и са опанцима.

Униформе у Кнежевини Црној Гори 1896–1910.

Без обзира на чињеницу да се већ годинама, чак и у научним круговима, негира постојање униформи црногорске војске у периоду пре 1910. године, о томе постоје многи писани, ликовни, фотографски и филмски записи.

Током 1896. године устројена је у Црној Гори редовна војска од три пешадијска батаљона са по 490 људи (укупно 1470). Стационирани су били на Цетињу, у Никшићу и Подгорици. Војници су били наоружани Верндловом острагушом, Гасеровим револвером и тесаком. Одело је било народног кроја и састојало се од зелене доламе, црвеног џемадана и плавих чакшира. Капа је била црна са црвеним темном, спреда је био монограм и књажев грб. Код војника су ознаке чина биле црвене боје на јаци на којој је и број батаљона, а код официра од позлаћених нарамница са сребрним звездицама.

Немачки „*Militär Zeitung*”⁷ даје следећи опис црногорске униформе: „Одело је по народном кроју, долама зелене боје, џемадан црве-

⁷ *Militär Zeitung* (SUL, 3 godina III od 22. 01. 1883)

Црногорски пешак у нерегуларној униформи. Блуза је српска официрска М 1908 са петљом за причвршћивање еполетушки. Обућу чине такође нестандартне браон цокуле са кожним камашнама. Оружје је такође нестандартно, заплењена турска Mauser М 1890 пушка и турски пиштољ Browning М 1900 заденут за опасач. Упртаци и фишеклије су српски М 1903. Све ове чињенице указују да је ово један од црногорских ратника који су наставили борбу против Аустријанаца у оквиру комитских јединица после 1915. године.

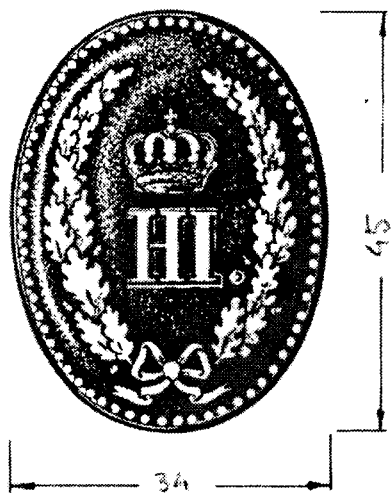
ни, чакшире плаве. Капа је с црвеним теменом на коме је монограм књажев, а спреда грб. Код војника су знаци старешинства од црвене чоје на јаци на којој се налази и број батаљона а код официра на позлаћеним нараменицама са сребрним звездицама. Обука је поверена страним официрима.”

Сачувани филмски документарни снимци,⁸ начињени на Цетињу у јесен 1904. године приликом поласка црногорске војске на ве-

⁸ Документарни снимци које је на Цетињу начинио Енглеz Motershaw, који је снимао крунисање краља Петра I Карађорђевића у Београду, враћајући се за Боку Которску (Архив Југословенске кинотеке, арх. бр. 1)

лике маневре, јасно показују да су војници стајаће војске и официри били прописно одевени у тамно плаве српске шињеле М 1896.

Ратник из 1905. године⁹ такође доноси приказ црногорских униформи из тог времена: „Људство називних батаљона снабдевано је руском 3” репетирком, униформу добива од државе и то плаве чакшире, црвени прслук (џемадан), сур огртач с металним пуцима, плаву капу без бране и значке. Официри имају сабљу и револвер и одело слично војничком са златним и свиленим везом.”

Реконструкција знака за капу војника стајаће војске са монограмом краља Николе I Петровића.

У берлинском *Militär-Wochenblatt*-у за униформу црногорске војске се каже: „Униформа војничка је проста и чине је: црвени џемадан – прслук у виду блузе са рукавима, плаве доста широке чакшире до колена, беле чарапе (тозлуци) и црне ципелс. Артиљерија за разлику од пешадије носи жуту јаку. За главу је предвиђена „капица” на којој је на средини напред књажев иницијал. Подофицири носе по једну звезду на јаци и значку на капи. Официри носе плаве чакшире увучене у дуге чизме, црвени џемадан који на рукавима има црно зарукавље, око кога је обавијен појас. Црвена долама се носи

огрнута. Код парадне униформе џемадан је бео а долама отворено-скарлетно црвена. На капи је грб Кнежевине Црне Горе.”

У књизи „*Die Armeen der Balkan Staaten*”¹⁰ једна табла у боји са шест фигура црногорских официра и војника са горе описаном униформом објављена је 1890. године. Издавач ове књиге, Moritz Ruhl из Лајпцига је био специјализован за публикације о војскама европских земаља крајем XIX и почетком XX века.

⁹ Ратник (1905/II година XXVII, том LVIII)

¹⁰ *Armeen der Balkan Staaten* verlag von Moritz Ruhl, Leipzig 1890, 39 и прилог 10

Униформе у Краљевини Црној Гори 1910–1916.

Прописом о униформи официра из 1910. године¹¹ Црна Гора је увела униформу руског кроја каки-жућкасте боје, која је израђивана од материјала који је такође стизао из Русије. Униформа је имала две основне варијанте – мирнодопску и ратнодопску, а елементи који су чинили поједине униформе приказани су у наредној табели.

чинови за које важе прописи	РАТНО-ДОПСКА	МИРНОДОПСКА			
		ПАРАДНА	ПОЛУ ПАРАДНА	СЛУЖБЕНА	СВАКО-ДНЕВНА
1. сви официри специјалне службе	блуза заштитне боје без погона -	блуза еполете акселбендери	блуза погони акселбендери	блуза погони акселбендери	блуза погони акселбендери
2. официри активне војске и резерве, кад су под барјаком	кратке гаће заштитне боје чизме или опанци апа (народна) са грбом	кратке гаће заштитне боје чизме са мамузама шапка са грбом	кратке гаће заштитне боје чизме са мамузама шапка са грбом	кратке гаће заштитне боје чизме са мамузама шапка са грбом	кратке гаће заштитне боје чизме са мамузама шапка са грбом
3. они официри у пензији, који су стекли право на ношење униформе	сабља са кожн. кишањем и кишањем револвер у кесу путна кеса официр. торба за строј	ордени, ленте и знакови сабља са злат. кишањем и кишањем сребрни појас - ешарпа беле кожане рукавице	мали ордени и знакови сабља са злат. кишањем и кишањем сребрни појас - ешарпа беле кожане рукавице	ордени, ленте и знакови сабља са кож. кишањем и кишањем кожни појас - опасач кожане рукавице тамно жуте	ордени, ленте и знакови сабља са злат. кишањем и кишањем - кожане рукавице тамно жуте

Шапка је била од жућкасто-каки материјала са подбрадником и ширмом од маслинастозелене коже. На предњој страни борта био је причвршћен знак који је у исто време био и ознака чина. Уз ратнодопску униформу носила се традиционална црногорска капа која је била од истог материјала као и униформа. Ова капа се носила са истим знаком као шапка.

Стандардна М 1910 блуза била је са једним редом скривених дугмета што је представљало једину разлику у односу на руску униформу код које су дугмета била месингана видљива, са усправном јаком са разрезом у облику слова „V”, по два џепа на грудима и по два на пешевима. На џеповима су били преклопци по руском узору. На раменима су биле пришивене петље помоћу којих су се причвршћивале еполете и еполетушке (погони).

¹¹ Пропис о униформи официра свију родова војске, 3. октобра 1910, Цетиње

Црногорски пешак у летњој ратнодопској униформи коју чини М 1910 „гимњастерка” са усправном јаком, традиционална капа, чакшире и опанци. Наоружање је регуларна пушка Mosin-Nagant М 1891 са бајонетом.

Посебну занимљивост представљала је блуза коју су носили краљ Никола I и престолонаследник Данило. Наиме, ова блуза је била официрског кроја, с том разликом што је јака била украшена златним ширитом са цик-цак шаром, а зарукавља су била такође богато украшена златним ширитима са помало оријенталним шарама испод којих је била испуска малинове боје. Данас једину сачувану црногорску униформу представља мундир краља Николе из 1910. године, који се чува у Државном музеју на Цетињу, односно у двору краља Николе I. Овај мундир је у основи исти као горепоменућа блуза, уз једину разлику што на њему нема џепова а копча се са седам видљивих месинганих дугмета која носе грб Краљевине Црне Горе.

Остали чиновни (подофицири и редови) су имали блузу са еполетама од блузиног материјала, посувраћеном јаком и четири нашивена џепа са равним преклопцима. На војничкој блузи није било никаквих

Престолонаследник Данило у парадној униформи главнокомандујућег црногорске војске са златним ширитом на јаки крагне и златним богато украшеним зарукављима. Фотографија је начињена у Бару 1910. године приликом дочека званица за прославу проглашења Црне Горе за краљевину.

ознака рода оружја. Летњу униформу је чинила „гимњастерка”, кошуља са малом усправном крагном, два нашивена цепа на грудима са равним преклопцем, која се копчала до пола груди, и која је била такође руског кроја.

Војничка блуза се носила са силавом – појасом у који су се задевали револвери и који је био од истог материјала као и блуза. Формацијско наоружање су представљали Gasser револвер М 1870 или М 1870/74 и Mosin-Nagant пушке М 1891 7.02 мм, познате као „московке”.¹²

Подофицири и редови су носили „гаће” које су биле горе широке а испод колена уз ногу. Обућу су представљале цокуле или опанци.

¹² Бранко Богдановић, Пушке, два века ватреног оружја на тлу Југославије, Београд 1990.

Капетан црногорске војске у парадној униформи са овалним еполетама руског кроја и ешарпом од сребрне и црвене срме. Блуза је М 1910 са јаком блузине боје изрезаном у облику слова „V”. Положај звездица на еполетама је мало неубичајен пошто је по српском узору, а не руском који је био важећи. Сабља је црногорска М 1896 (односно руска М 1881) са темњаком од златне срме и кајасом од коже такође пресвученим златном срмом који је висио преко десног рамена. Официрска шапка има ознаку чина капетана, а на грудима је медаља – споменица из 1910. године.

Официри су носили црне чизме и јахаће панталоне без икаквих испуски. Бригадери и дивизијари су носили панталоне на којима је са стране био нашивен златни ширит 3 цм ширине.

Бенерали ађутанти и трупни ађутанти носили су златне акселбендере, док су ордонанс официри носили беле. На ратнодопској униформи су сви носили акселбендере од „заштитне” каки боје.

Официрски шињел је био на два реда копчања са по шест дугмади, такође руског кроја и израђиван је од материјала исте боје као и блуза. На пешевима су били исечени џепови са равним преклопцем, а на леђима је био драгон. Зарукавља су била равно сечена и код официра и код

Црногорски војник у службеној униформи. Блуза је жућкасто-каки М 1910 са посувраћеном јаком крагне, са нараменицама и нашивеним цеповима.

Капа је традиционална црногорска жућкасто-каки са војничким знаком. На фотографији се јасно види силав блузине боје, у коме су подофицири и редови носили заденут револвер.

редова. Официрски шињел је имао правоугаоне латице на јаци које су са горње стране биле косо засечене и украшене дугменцетом, баш као и руски. Бригадери, дивизијари и командири су имали црвене пешеве на шињелима. У употреби је био и стари српски шињел М 1896 тамноплаве боје који се појавио у црногорској војсци око 1900. године.

Остали чиновни, подофицири и редови, носили су шињеле истог кроја али без латица и испуски, или су пак у недостатку регуларних шињела носили народне или цивилне капуте.

Официри су такође носили и пелерину од водоотпорног материјала, са капуљачом – башликом.

Родови оружја су се разликовали по боји испуски на еполетама, односно еполетушкама, а од 1913. и по боји испуски на блузи и боји блузине јаке. Боје су биле следеће: за бригадире и дивизијаре малинова,

за пешадију црвена, артиљерију наранџаста, инжењерију зелена, митраљеске чете светлоплава и за генерале ађутанте, ађутантне и ордонанс официре бела.

РОД ОРУЖЈА	БОЈА
Генерали	Малинова
Генерали ађутанти у трупи	Бела
Ордонанси	Бела
Пешадија	Црвена
Митраљеска одељења	Светлоплава
Артиљерија	Наранџаста
Инжињерија	Зелена
Војни лекари и чиновници	Сребрна срма проткана црном бојом
Жандармерија	Црвена са ћириличним словом Ж

Командир у парадној униформи са овалним еполетама руског кроја за више официре – командире, са танким ресама и сребрно-црвеном ешарпом. Блуза је М 1914 са потпуно затвореном крагном у боји рода оружја и испускама на зарукављима. Фотографија је начињена у Бордоу, Француска. Поред ордена Данила 3. и 4. степена и белог орла 3. степена уочљива је и француска „палма” Војне академије.

Наредбом од 3. априла 1914. године о изменама и допунама Прописа о униформи официра свију родова војске од 3. октобра 1910. године уведене су неке измене у официрској униформи.¹³

За бригадире и дивизијаре су уведени дупли лампаси малинове боје на панталонама уместо дотадашњих златних ширита а за командире и ниже официре испуске у боји рода оружја.

Командир у М 1914 службеној униформи са потпуно затвореном и обојеном јаком на блузи и у шињелу за више официре са пешевима црвене боје (лево) и четни барјактар у ратнодопској униформи са зароланим шињелом и четним барјаком (десно). Акварел проф. Чедомира Васића.

Јака официрске блузе је постала цела у боји рода оружја, а код артиљерије црна са наранџастим испускама, и потпуно затворена, а на зарукављима су такође додате испуске у истој боји.

¹³ Наредба министра војног дивизијара Јанка Вукотића Бр. Р 2709/К. 317. од 3. априла 1914. године о изменама и допунама Прописа о униформи официра свију родова војске од 3. октобра 1910. године.

Овим изменама је црногорска официрска униформа постала готово идентична као и српска М 1908, уз једину разлику што су преклопци на џеповима блузе остали по руском узору. Измене из 1914. године се нису односиле на маневарску и ратнодопску униформу која је остала непромењена.

Бригадир у свечаној М 1910 униформи са крагном боје блузине са „V” изрезом, и златним ширитом на панталонама, наоружан старим типом црногорске сабље М 19886 (руска М 1865) (лево) и командир Гарде – перјаника у свечаној униформи и са карактеристичном двоструком перјаницом на капи (десно). Акварел проф. Чедомира Васића.

Код црногорске униформе је примењен српски систем где одређена боја представља одређени род оружја, док је у Русији био принцип да одређени пукови имају одређене комбинације боја испуски.

Гарда – перјаници су имали сасвим нарочиту униформу која је била народног кроја и састојала се од црвене доламе богато украшене златом, црвеног џемадана и плавих чакшира. Капа је била црна са црвеним теменом на коме је био монограм, а спреда је био грб и више перјаница (командир перјаника је носио двоструку перјаницу).

a

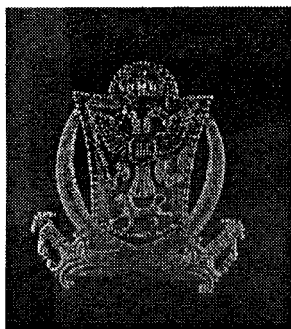
d

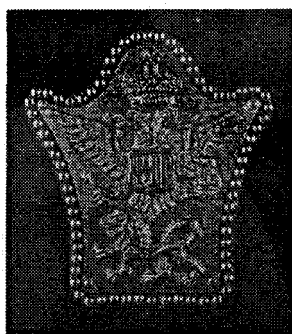
b

e

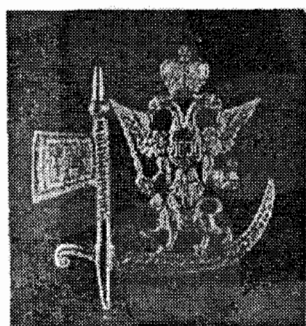
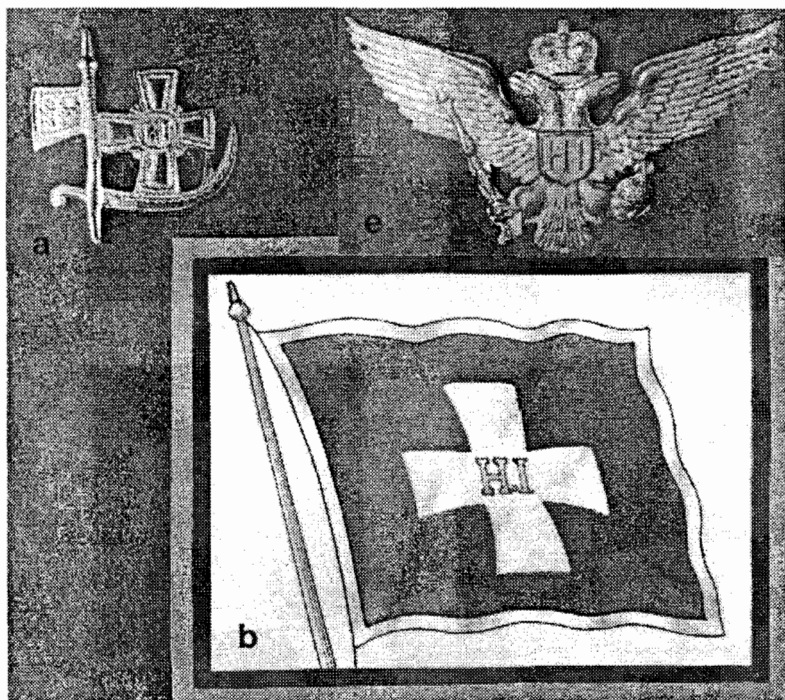
c

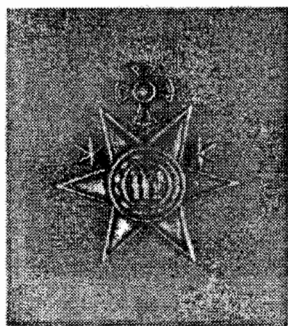
f

Црногорски официрски знаци за капу:

- а) Дивизијар – Кнежевина Црна Гора (знак бригадира је био исти такав али без петокраке звездице на месту где се укрштају мачеви); б) Дивизијар – Краљевина Црна Гора (разликује се од претходног по типу круне, и нешто је мањи да би могао да се причврсти и на шапку); в) Командир – Краљевина Црна Гора, цео у злату (капетан је имао исти знак са мачевима сребрне боје, поручник је имао такав сребрни знак са мачевима златне боје а потпоручник исти знак сав у сребру); д) Сенатор – Кнежевина Црна Гора; е) Сенатор – Краљевина Црна Гора; ф) Племенски капетан

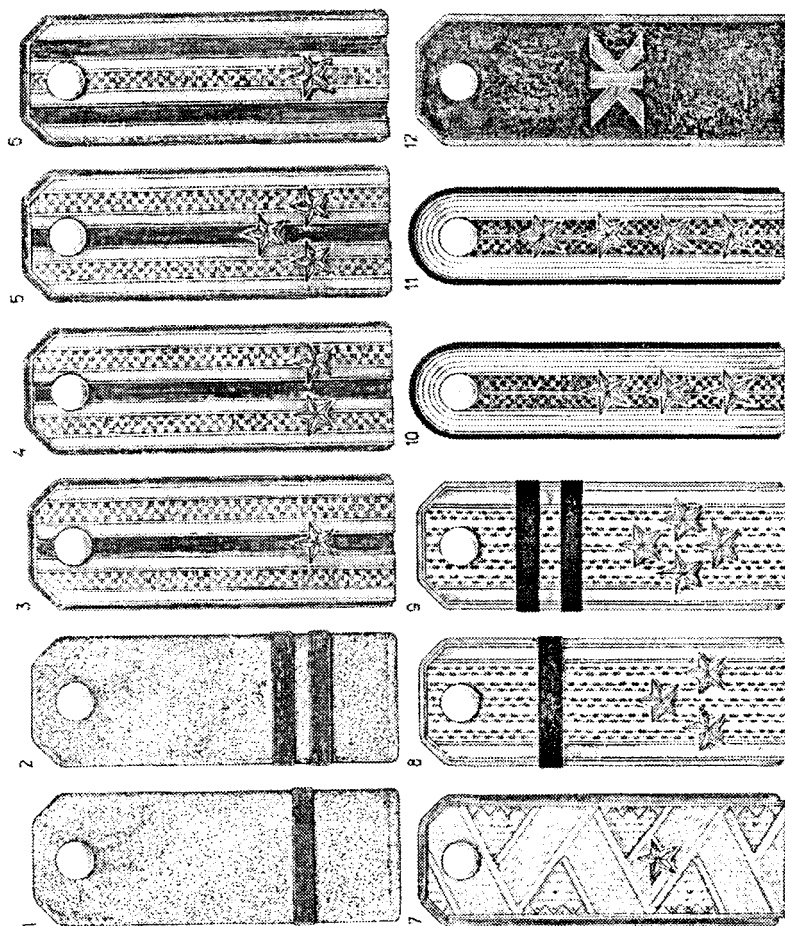
c

d

Црногорски подофицирски знаци за капу:

- а) Бригадни барјактар (цео златан); батаљонски барјактар је истог облика али је барјак био златан а сабља и крст сребне боје, а четни барјактар је носио знак сав у сребру; б) Црногорски војни барјак; ц) Алај барјактар, врховни барјактар целе војске; д) Водник (десетар је имао исти знак али без мањих звездица са стране); е) „Крилаш“ жандармерије новоослобођених области после балканских ратова (Санџак)

Црногорске еполетушке (погони) за полупарадну, службену и свакодневну униформу: Дизајн еполетушки (погона) је био базиран на три нивоа: за генералске чинове (бригадир и дивизијар) прекривене златним ширитом са цикак шаром, са једном или две везене или металне сребрне петокраке звездице; више официре (командир) златни ширит са две испуске у боји рода оружја и једном сребрном петокраком звездицом; и ниже официре (потпоручник, поручник и капетан) златни ширит и једна испуска по средини са 1-3 сребрне звездице. **НАПОМЕНА:** Дизајн еполета за парадну униформу је био такође базиран на три нивоа, са тешким ресама за генералске чинове, лаким ресама за командире и без реса за ниже официре. Звездице су се ређале као на погонима. 1) десечар; 2) водник; 3) потпоручник; 5) капетан; 6) командир; 7) бригадир; 8) санитарски чиновник I класе; 9) санитарски чиновник II класе; 10) техничко-административни чиновник I класе; 11) техничко-административни чиновник II класе; 12) жандар.

ЛИТЕРАТУРА:

Die Armeen der Balkan Staaten, verlag von Moritz Ruhl, Leipzig 1890.
Handbook of the Montenegrin Army, prepared by the General Staff, London 1909.

Propisi o uniformi oficira sviju rodova vojske, Цетиње 1910.

Die Serbische und Montenegrinische Armee – patrouillenbehelf, 1913.

Наредба од 3. априла 1914. године о изменама и допунама Прописа о униформи официра свију родова војске од 3. октобра 1910. године

Armies of the Balkan States 1914–1918, General Staff, War Office, London

Војислав Пантелић, Јован Боснић, Иван Катић: *Наша војска, њен њосћуиак и развој*, Издање Инвалидске привредне задруге Краљевине Југославије, Београд 1937.

Војна енциклопедија (1-10), Београд 1959.

Andrew Mollo, *Army Uniforms of the World War One*, Blandford Press 1977.

Анђа Капицић-Драгићевић, *Јубилеј 1910. године*, Музеји Цетиње, Цетиње 1989.

Јаков Мрваљевић, *Крај Црногорског Краљевства*, Музеји Цетиње, Цетиње 1989.

Бранко Богдановић, *Пушке, два века љушака на љлу Југославије*, Београд 1990.

Бранко Богдановић, *Хладно оружје Србије, Црне Горе и Југославије 19. и 20. век*, Београд 1997.

Душан Бабац, *Les uniformes de l'armee Montenegro pendant la Grande Guerre 1914–1918*, Gazette des Uniformes No. 178, Paris, Juillet/Aout 1999.